

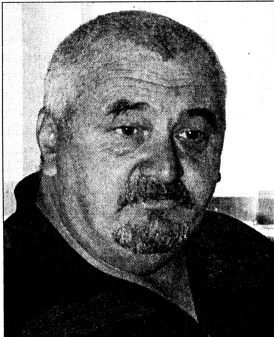
A büntudat anyakönyvei

A közelmúltig az 1944-es és 1945-ös járeki anyakönyvekhez senki sem férhetett hozzá

A tartományi parlament 2000 végén tényfeltáró bizottságot alapított a céllal, hogy a lehető legalaposabban felfedjék, mi történt tájunkon 1941 és 1945 között. A bizottság ma már nem létezik, de munkájukat többek között egy kiadvány fémjelzi, amely 2004 szeptemberében jelent meg. Azóta több történész, e témakörrel foglalkozó kutató, publicista is elmondta, hogy a bizottság munkája még rengeteg pótolnivalót hagyott maga után, de maguk a bizottsági tagok is elmondták, hogy számtalan nehézségbe, akadályba ütköztek, és voltak esetek, amikor helyi szinten bojkottálták kutatásukat. Ilyen volt a temerini, pontosabban járeki eset is.

Ádám István, a VMMP községi képviselője elevenül fel az akkori események.

– A tartományi bizottságnak több próbálkozás után sem sikerült elkapnia Temerinből az halotti anyakönyvet. Egy napon Pál Tibor történész, aki ennek a bizottságnak a tagja volt, megkérdezte tőlem, elvállalnám-e azt, hogy a Járekből levő anyakönyvekből kifőrom a neveket, mivel a község hozzáférhetővé tette számukra az adatokat. Elvállaltam a munkát, sőt a munkahelyemen szabadságot is vettem ki, hogy Tibor kérésének eleget tehessek. Persze mielőtt még hozzáfogtam volna a nevek összerésztéséhez, felkerestem az anyakönyvvezetők főnökét, Milica Maksíót, aki keserű szájjal ugyan, de azt mondta, hogy átirhatom az adatokat a kérdéses halotti anyakönyvekből. Másnap egészen más ügyben Járekon voltam, de betértem az anyakönyvvezetőhöz is. Egy fiatal hölgy volt az alkalmazott. Közöltem vele, hogy két nap múlva miért kerescsem majd fel. Ő bambán nézett rám, ezért megkértem, hogy hívja fel főnökszoznit, és majd világos lesz a számára minden. Pár

Ádám István: Először megengedték, hogy kimásoljam az adatokat, majd megtiltották

nem voltak becsomagolva, nem voltak lepecsételve, és nem kerültek el a levéltárba. Ma is a járeki helyi közösség épületében vannak egy szekrényben. Tény azonban, hogy valóban a levéltárban volna a helyük, de helyszűke miatt, vagy más okokból, a mai napig nem kerültek oda.

Csorba Bélával, a községi elnök tanácsosával együtt keressük fel a járeki anyakönyvvezetőt. A fiatalasszonyt Béla ismerősként üdvözlö, és közli vele, főnökszoznya engedélyezte, hogy az 1944-es és 1945-ös anyakönyvek fedőlappját lefényképezzük. Az fiatalasszony tud róla, de valamiféle írásos felhatalmazást is kér erről. Béla megnyugtatta, hogy majd utólag megkapja. Ezután a szomszédos terem-ből kihozza a könyveket, de látszik rajta, hogy ezt nem szívesen teszi.

– Tudja, nekem ebből még bajom is lehet, ha majd maguk már nem lesznek itt – mondja csendben. Bizonyosan nem ránk gondol, hanem arra, hogy egyszer majd megint lesznek önkormányzati választások, jöjjenek meg magamban.

Béla nyugtatja, de ahogy elnézem az asszonyka arcát, nem túl sok sikerrel. Mi okozhatja félelmét? Munkahelyének elvesztése? Tudnia kellene ugyanis, hogy az anyakönyvek nem tartoznak az állami titkok közé, ami azt jelenti, hogy nem vesztetheti el munkahelyét azért, mert ezekbe a könyvekbe valaki belenézett. Büntudat? Nem tudom, lehet-e ezt örökölni?

Kétegyenre, kérdéscímre nem kérek magyarázatot, választ a fiatalasszonytól. Arra azonban kíváncsi vagyok, hogy ki és hogyan férhet hozzá az anyakönyvekhez bármelyik állami intézményben, levéltárban, helyi közösségben, vagy az önkormányzat más hivatalában is őrzik azokat? A kérdésre Petó Magda, községi közgazdászati főnök válaszol.

– A hozzátartozók bármikor kérhetik azt, hogy betekintést nyerjenek az anyakönyvekbe. Ugyanakkor a törvény értelmében kutatási célokra is hozzáférhetővé kell tennünk azokat. Így a halotti anyakönyvekbe is, és azokra is, amelyek 1944-ben, 1945-ben, 1946-ban íródtak. Természetesen ebben az esetben a hozzáférést kérvényezni kell, amely kérvényből egyértelműen kiderül, hogy az anyakönyvek adatait az illető valóban kutatási célokra használja fel. A kérvényt az önkormányzatban elbíráljuk, majd néhány nap leforgása alatt ki is adjuk az engedélyt.

Ma ez így működik. Ezt Csorba Béla is megerősíti,

Itt őrzik az 1944-es és 1945/46-os anyakönyveket, amelyek a járeki haláltábor áldozatairól vallanak

aki a kérdéses anyakönyveket az elmúlt évek során volt betekintésc ezekbe a halotti anyakönyvekbe, de rövid ideig, így csak a magyar áldozatokkal foglalkozhatott. Az innen elszármazott svábok komolyabb kutatásokat tehettek, az általuk végzett kutatások adatait vette át a Tartományi Tényfeltáró Bizottság, és ezt publikálta. Ezek az adatok azonban – de nem csak ezek, hanem a bizottság által végzett kutatások más adatai is – korrigálásra szorulnak.

– Átadtam a kérvényt. A hatalmas levő pártok egyik-másik képviselőjének nem tetszett ugyan, hogy e kényes kérdésekkel akarok foglalkozni, mégis megkaptam az engedélyt. Hozzá is fogtam a kutatásokhoz, és az Aracs idei, március 15-i számban első részét, nevekkal és egyéb adatokkal, közöltem is. Egyébként a megboldogult dr. Mészáros Sándor történésznek korábban már

Kiderült, hogy az anyakönyvek nem voltak becsomagolva, nem voltak lepecsételve, és nem kerültek el a levéltárba. Ma is a járeki helyi közösség épületében vannak egy szekrényben.

■ NÉMETHI Zoltán

Halottá nyilvánítás

Az eltűnt személyek holtá nyilvánítása nem bonyolult, csak időigényes

Ahhoz, hogy az 1944/45-ös megtorlás áldozatait rehabilitálhassák, halottá kell nyilvánítani őket. Az esetek túlnyomó többségében ez még nem történt meg, talán azért, mert ez lehetetlen volt, vagy esetleg nem tudták az érintettek, miként is fogjanak hozzá. Az eljárást próbáljuk kideríteni az Újvidéki Községi Bíróságon, de ilyen információval és felvilágosítással nem voltak hajlandóak szolgálni, azt mondták, hogy akit érint a kérdés, forduljon ügyvédhez, vagy lapozza fel a törvénykönyvet. Ezért nem maradt más hátra, mint hogy az idevágó jogszabályt előkeressük, és az alapján kiderítsük, mi a teendő.

Az eltűntté nyilvánítást minden olyan személy megteheti, akinek valamilyen jogi érdeke fűződik az eltűnőhöz. Ezenkívül az ügyész is kérelmezheti.

Ezek alapján megállapítható, hogy peren kívüli eljárásról van szó, amelyeket a községi bíróságok kell lefolytatni. Az Újvidéki Községi Bíróságon három bírógallgokozik ilyen esetekkel. Az eljárás valóban nem bonyolult, csak türelem kell hozzá.

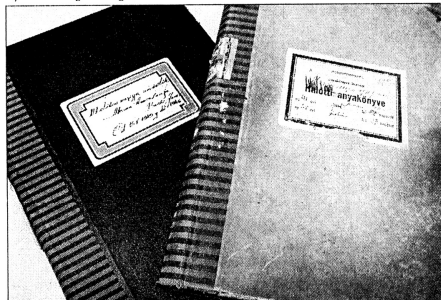
Az említett jogszabály 57. szakasza négy esetet sorol fel, hogy mikor lehet valakit halottá nyilvánítani. Nos, az 1944/45-ös áldozatokra az utolsó pont vonatkozik, amely így szól: Az a személy nyilvánítható holtá, aki a háború folyamán vagy a háborút követő események idején eltűnt, vagy az, akiről a háborús események megszűnését követően egy éven belül nem hoztak hírt. Elbbe a kategóriába mindenféleképpen besorolhatók az áldozatok, és az eltűntté nyilvánítást minden olyan személy megteheti, akinek valamilyen jogi érdeke fűződik az eltűnőhöz. Ezenkívül az ügyész is kérelmezheti. A kezdeményezőnek egy kérelmet kell átadnia az illetékes peren kívüli eljárásokkal foglalkozó községi bírónak, ennek a kérelemnek tartalmaznia kell az eltűnt személyre vonatkozó tényeket és bizonyítékokat, és az arra vonatkozó adatot is, amelyből kiderül, hogy a kérelmező milyen viszonyban áll az eltűnttel, avagy azzal a személlyel, akit halottá kíván nyilvánítani.

A bíró, amint kézhez kapja a kérelmet, köteles elnöközni, hogy a feltételezés megfelele-e a valóságnak, ezt követően az eltűnt személynek gyámat nevez ki, és erről értesíti a gyámhatóságot. Az eljárás történhet úgy is, ha a gyámhatóságot kéri fel, hogy nevezzenek ki gyámat, ez már eljáráson belüli kérdés. A gyám is köteles minden rendelkezésére álló adatot, bizonyítékot begyűjteni az eltűnőről, és azt átadni a bíróságnak. Ha ez megtörtént, és a híró úgy mért fel, hogy eleget tettem a feltételeknek, akkor felkéri a kérelmezőket, hogy felhívást tegyenek közzé, azaz hirdetményben tegyék közzé az eltűnt személyre vonatkozó adatokat, és felkérnek minden olyan személyt, aki tud róla valamit, hogy a bíróságnak tegyen róla bejelentést. Ez a hirdetmény a Hivatalos Lapban is megjelenik és a bírósági hirdetőtáblán. A költségeket a kérelmezőnek kell viselnie, ha ezt nem teszi meg, akkor úgy veszik, hogy visszavonta a kérelmet.

A felhívás közzététel után három hónappal hívja össze a bíró az érintett feleket, és a rendelkezésre álló tények, bizonyítékok alapján meghozza a végzést, amellyel az eltűnt személyt halottá nyilvánítja. A végzésben fel kell tüntetni azt a dátumot, s ha lehet az óráit is, amikor az eltűnt személy elhunyt, ha ezt nem tudják megnevezni, akkor azt a napot határozzák meg, amelyet már minden bizonnyal nem élhetett meg az eltűnt személy.

Miután az eltűnt halottá nyilvánításáról szóló bírósági végzés jogerőre emelkedik, azt az anyakönyvi hivatalnak továbbítják, hogy bejegyezhessek az adatokat a halotti anyakönyvbe. A végzést az illetékes hagyatéki bíróságnak küldik el, a gyámhatóságnak és a telekkönyvi hivatalnak abban az esetben, ha feltételezik, hogy az elhunytnak van ingatlanja.

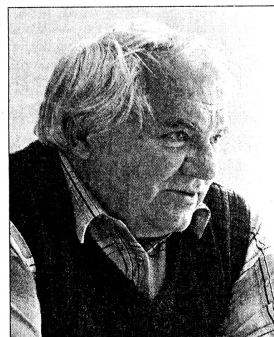
■ VARJÚMárta

A két kérdéses halotti anyakönyv, amelybe nagyon sokáig senki sem nézhetett bele

percet beszélgettek, majd azt mondta, hogy rendben van, jöhettek. Akkor megkértem, belelaphozhatok-e a könyvekbe, hogy lássam, mennyire olvashatók a betűk. Semmi gond, mondta, és elem tette a két anyakönyvet. Két nap múlva megjelentem az irodájában, hogy elkezdjem a munkát. Erre ő azt válaszolta, hogy sajnos nem szolgálhat az anyakönyvekkel, mert a főnöknője nem engedi. Felkerestem Mili-cát, aki azt mondta, hogy az újvidéki levéltárból kaptak egy átiratot, miszerint a régi anyakönyveket össze kell csomagolniuk, és át kell adniuk. Ők átkötötték és lepecsételték az anyakönyveket, tájékoztattak. Várják, hogy a levéltár elvigye Járekról.

A későbbiek során kiderült, hogy az anyakönyvek

Csorba Béla: Ma már a kutatók számára hozzáférhetőek az adatok